

Problematyka członkostwa w kasach oszczędnościowo-kredytowych w orzecznictwie Sądu Najwyższego w latach 2019–2022

The issue of membership in credit unions in jurisprudence of Supreme Court in 2019–2022

The article is an analysis of three judgments of the Supreme Court issued in the years 2019-2022 regarding the issue of membership in cooperative savings and credit unions.

The first of these judgments concerns the liability of members for losses incurred in connection with the declared shares. The description of the current legal status is preceded by a short historical outline of the development of members additional liability. Lawsuits were initiated by the trustees of the bankruptcy estate of credit unions, who demanded additional payments from members for double liability despite the lack of a resolution of the general meeting on such a method of covering the loss. One of these proceedings ended with a request to the Supreme Court, which was answered by the Supreme Court in its judgment of 12 December 2019.

Another membership issue dealt with by the Supreme Court is the issue of the obligation to cover the declared share of a member of a credit union and the consequences of its failure. This issue was also brought to the attention of the Supreme Court as a result of the actions of trustees of credit unions who, despite the lack of a legal basis and the obvious limitation of claims, tried to claim undue benefits from members. The Supreme Court, in a way, confirmed some of the theses from the judgment of 2019, indicating that a member of a cooperative fund is primarily a consumer and as such deserves increased protection.

The third discussed issue is the issue of membership of credit unions in the National Association of Cooperative Savings and Credit Unions, which associates all credit unions in Poland.

The ruling issued in this case was initiated by the action of the bankruptcy trustee of credit union, who stated that the declaration of bankruptcy is tantamount to termination of membership in the National Cooperative Savings and Credit Union. However, the Supreme Court indicated that as long as the legal existence of the credit union lasts, even in the course of bankruptcy proceedings, it remains a member of the National Cooperative Savings and Credit Union.

Jacek Skoczek

*doktor nauk prawnych
Spółdzielczy Instytut Naukowy w Sopocie*

ORCID – 0000-0001-8037-2661

e-mail: jacek.skoczek@sin.edu.pl

Słowa kluczowe:

spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe, Krajowa Spółdzielcza Kasa Oszczędnościowo-Kredytowa, spółdzielnie, upadłość, dodatkowa odpowiedzialność członkowska, status członka SKOK

Key words:

credit unions, National Association of Cooperative Savings and Credit Unions, cooperative, bankruptcy, additional members liability, credit unions member status

<https://doi.org/10.36128/priw.vi43.622>

I.

W minionych latach Sąd Najwyższy wydał trzy, niezwykle istotne z punktu widzenia stosunku członkostwa w spółdzielczej kasie oszczędnościowo-kredytowej, rozstrzygnięcia.

Wszystkie te orzeczenia były pokłosiem palącego problemu w zakresie ochrony członków przed nadmiernymi roszczeniami, jakie odnotowano w obszarze działalności syndyków masy upadłości kas, których upadłość ogłoszono w latach 2013–2017.

Zagadnieniem, którym chciałbym otworzyć niniejszy artykuł, będzie kwestia dodatkowej odpowiedzialności członków kasy za

jej straty¹. Również tej kwestii dotyczy pierwsze z omawianych w niniejszym opracowaniu orzeczenie.

W obowiązującej obecnie ustawie o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych (ustawa z dnia 5 listopada 2009 roku, Dz.U. 2022, poz. 924) ustawodawca wprowadził szczególny mechanizm budowania funduszy własnych kas, polegający na możliwości zaliczenia do nich kwoty dodatkowej odpowiedzialności członkowskiej równej wysokości wpłaconych przez członka udziałów²

W literaturze wskazuje się, że celem wprowadzonego przez art. 26 ust. 3 ustawy o SKOK wyjątku od zasady, że członkowie spółdzielni odpowiadają za jej straty do wysokości wniesionych udziałów, jest wzmocnienie stabilności finansowej kasy, co jednak dokonuje się kosztem członków, których stopień partycypacji w stratach kasy ulega zwiększeniu. Przez „stabilność finansową”, najogólniej rzecz biorąc, należy rozumieć taką sytuację majątkową danej jednostki (kasy), w której nie występuje zagrożenie należytego wykonywania przez nią zobowiązań, przede wszystkim pieniężnych i wynikających z czynności, na podstawie których osoby trzecie (członkowie) powierzyli jej środki pieniężne pod tytułem zwrotnym. Innymi słowy, jest to pozytywna ocena sytuacji ekonomicznej kasy, pozwalająca na prognozę, że przy zachowaniu dotychczasowego sposobu działania będzie ona mogła w sposób trwały i ekonomicznie efektywny realizować swoje ustawowe i statutowe zadania³.

Instytucja ta była wzorowana na przedwojennej konstrukcji dodatkowej odpowiedzialności zawartej w ustawie o spółdzielniach z 1920 roku

-
- 1 Zob. Piotr Zakrzewski, *Odpowiedzialność członków za zobowiązania spółdzielni w upadłości (z uwzględnieniem spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych) – zagadnienia wybrane*, (Warszawa: Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, 2020); na temat odpowiedzialności członków spółdzielni za stratę spółdzielni do wysokości zadeklarowanych udziałów zob. Henryk Cioch, *Zarys prawa spółdzielczego* (Warszawa: Wolters Kluwer, 2007), 49.
 - 2 Na temat pojęcia udziału w spółdzielni zob. szerzej Piotr Zakrzewski, „Pojęcie udziału w polskim i obcym prawie spółdzielczym”, *Studia Prawnicze*, nr 2 (2006); Dominik Bierecki, „Ustalenie liczby udziałów w spółdzielni rolników (spółdzielni energetycznej)”, *Pieniądze i Więź*, nr 3 (2020): 71 wraz z podaną tam literaturą.
 - 3 Zob. Jacek Skoczek, „Źródła obowiązku dopłat z tytułu dodatkowej odpowiedzialności członkowskiej”, w *Prawo prywatne w służbie społeczeństwu. Księga pamiątkowa poświęcona pamięci Profesora Adama Jedlińskiego*, red. Piotr Zakrzewski i Dominik Bierecki (Sopot: Wydawnictwo Spółdzielczego Instytutu Naukowego, 2019), 279 i nast. oraz podana tam literatura

(ustawa z dnia 29 października 1920 roku o spółdzielniach; Dz.U. 1920 nr 111 poz. 733)⁴.

Ta historyczna dodatkowa odpowiedzialność była uregulowana w stanie prawnym, który oprócz spółdzielni z odpowiedzialnością zadeklarowanymi udziałami (art. 14 ust. 1 ustawy o spółdzielniach z 1920 roku), tj. takich jak dzisiejsze, przewidywał istnienie spółdzielni z odpowiedzialnością nieograniczoną członków (całym majątkiem) albo ograniczoną (do wysokości określonej w statucie w odniesieniu do wysokości udziału) i to w tych dwóch, nieistniejących dziś rodzajach spółdzielni, występowała odpowiedzialność dodatkowa (art. 14 ust. 2 ustawy o spółdzielniach z 1920 roku). Zakres odpowiedzialności za straty w spółdzielni członek oświadczał w deklaracji członkowskiej (art. 17 ustawy o spółdzielniach z 1920 roku).

Jednakże, aby po stronie członków takich nieistniejących dziś spółdzielni powstało wymagalne zobowiązanie do dokonania dopłat z tytułu dodatkowej odpowiedzialności, niezbędne było albo podjęcie uchwały walnego zgromadzenia (w toku zwykłej działalności spółdzielni), albo – w toku postępowania upadłościowego – prawomocne orzeczenie sądu, wydane po przeprowadzeniu rozprawy, w postępowaniu toczącym się z udziałem wszystkich tych członków, którzy mieliby być zobowiązani do wniesienia dopłat (art. 93 i nast. ustawy o spółdzielniach z 1920 roku).

W czasie swojej zwykłej działalności spółdzielnia mogła odnotować stratę. Przepis art. 58 ust. 1 ustawy o spółdzielniach z 1920 roku przewidywał pokrywanie strat z funduszy spółdzielni w kolejności wynikającej ze statutu albo uchwały walnego zgromadzenia. Zgodnie z art. 58 ust. 2 ww. ustawy, gdyby fundusze spółdzielni nie wystarczały do pokrycia strat, walne zgromadzenie mogło uchwalić o obowiązku wcześniejszej wpłaty zadeklarowanych udziałów albo o tzw. dopłatach, gdyby wcześniejsze wpłacenie udziałów nie wystarczało na pokrycie straty. Ustawodawca postanowił dalej, że „Dopłaty ustanowić można tylko w granicach przyjętej odpowiedzialności dodatkowej i tylko w stosunku do ilości zadeklarowanych udziałów” (art. 58 ust. 3 ustawy o spółdzielniach z 1920 roku). Zobowiązanie członka spółdzielni do wniesienia dopłat nie powstawało zatem automatycznie z chwilą powstania straty, w oparciu o same postanowienia statutu stanowiącego o dodatkowej odpowiedzialności członka spółdzielni. Istotna z tego punktu widzenia jest też treść art. 58 ust. 4 ww. ustawy w brzmieniu: „wierzycelności z tytułu uchwalenia dopłat nie można wykazywać w stanie czynnym bilansu”. Pomimo iż członek spółdzielni na podstawie przepisów ustawy o spółdzielniach z 1920 roku mógł być dodatkowo odpowiedzialny za zobowiązania

4 Szerzej na temat samej ustawy i stosowanych w niej rozwiązań zob. Stanisław Wróblewski, *Ustawa o spółdzielniach z dnia 29 października 1920. Dz. Ust. n. 111, poz. 733 wraz z rozporządzeniami wykonawczymi*, (Kraków: Księgarnia Leona Frommera, 1921) (reprint Warszawa 2020).

spółdzielni na mocy statutu, to dla żądania dopłat potrzebne było podjęcie uchwały. Należy też podkreślić, że uchwała o uchwaleniu dopłat podlegała – z inicjatywy członka spółdzielni – kontroli sądowej na zasadach ogólnych (art. 50 ustawy o spółdzielniach z 1920 roku). W czasie upadłości spółdzielni zarządca upadłości sporządzał obrachunek dopłat, jednakże stanowił on jedynie załącznik do podania wnoszonego do sądu, który po przeprowadzeniu rozprawy, na którą wzywał wszystkich członków wymienionych w obrachunku, z których każdy mógł zgłosić sprzeciw, orzekał o zatwierdzeniu obrachunku (art. 97, art. 99 ustawy o spółdzielniach z 1920 roku). Każdy członek wymieniony w obrachunku, który zgłosił sprzeciw lub nie mógł tego uczynić, w terminie miesiąca od ogłoszenia decyzji o zatwierdzeniu obrachunku mógł się od niej odwołać do sądu wyższej instancji (art. 101 ustawy o spółdzielniach z 1920 roku).

Natomiast w przypadku ustawy o spółdzielczych kasach z 2009 roku legislator nie tylko nie zdefiniował pojęcia dodatkowej odpowiedzialności, ale ponadto nie określił w ustawie żadnego mechanizmu jej realizacji.

Przepis art. 26 ust. 3 ustawy o SKOK umożliwia wprowadzenie w statucie kasy reguły, zgodnie z którą odpowiedzialność za stratę bilansową⁵ mogła być podniesiona do podwójnej wysokości wpłaconych udziałów. Większość kas skorzystała z tej możliwości i wystąpiła do Komisji Nadzoru Finansowego o wyrażenie zgody na zaliczenie kwoty dodatkowej odpowiedzialności do funduszy własnych⁶. Jednakże tylko nieliczne kasy uzyskały taką zgodę, a co istotne, nie było wśród nich żadnej z 11 kas, które następnie zostały postawione w stan upadłości.

W trakcie trwania wspomnianych postępowań upadłościowych syndycy masy upadłości kas zaczęły zgłaszać do członków SKOK-ów roszczenia o zapłatę z tytułu dodatkowej odpowiedzialności, pomimo że walne zgromadzenie żadnej z tych kas nigdy nie podjęło uchwał o pokryciu straty z tego źródła⁷.

Warto w tym miejscu wskazać, że ustawa o rachunkowości stanowi, że podmiot znajdujący się w upadłości likwidacyjnej nie zatwierdza sprawozdania finansowego i nie podejmuje uchwały o pokryciu straty (przepis art.

5 Jakkolwiek przepis ten pomija słowo „bilansowych”, to należy uznać, że dotyczy on odpowiedzialności członków za straty bilansowe, tak: Piotr Zakrzewski, w Andrzej Herbet, Szymon Pawłowski i Piotr Zakrzewski, *Spółdzielcze kasy oszczędnościowo kredytowe. Komentarz* (Warszawa: C.H. Beck, 2014), 214 i nast.

6 Zob. Piotr Zakrzewski, w Andrzej Herbet, Szymon Pawłowski i Piotr Zakrzewski, *Spółdzielcze kasy oszczędnościowo kredytowe. Komentarz*, 215.

7 Zob. Skoczek, „Źródła obowiązku dopłat z tytułu dodatkowej odpowiedzialności członkowskiej”, 279 i nast.

53 ust. 2a w zw. z przepisem art. 53 ust. 1 ustawy z dnia 29 września 1994 roku o rachunkowości. Dz.U. 2022 poz. 1488)⁸.

Krajowa Spółdzielcza Kasa Oszczędnościowo-Kredytowa i zdecydowana większość doktryny prawa spółdzielczego i upadłościowego⁹ stanęły na stanowisku, że niezbędną przesłanką powstania po stronie kasy roszczenia wobec członka o dokonanie dopłaty z tytułu dodatkowej odpowiedzialności członkowskiej jest podjęcie przez walne zgromadzenie spółdzielni uchwały o zatwierdzeniu sprawozdania finansowego i pokryciu straty z tego źródła. W związku z czym w braku takiej uchwały syndyk nie jest uprawniony do dochodzenia od członków należności z tego tytułu¹⁰.

Syndycy jednak nie tylko nie poprzestawali na kierowaniu do członków wezwań do dobrowolnej zapłaty, ale również wytoczyli setki spraw sądowych, w których zapadały sprzeczne orzeczenia i nie została ustalona jednolita linia orzecznicza.

Syndycy podczas sporów sądowych używali przede wszystkim argumentu, iż w przypadku powstania straty, która przewyższa fundusze własne spółdzielczej kasy, dodatkowa odpowiedzialność uruchamia się *ex lege*.

Jeden z sądów odwoławczych, rozpatrujących sprawę z powództwa syndyka przeciwko członkowi jednej ze spółdzielczych kas, złożył pytanie prawne do Sądu Najwyższego o treści: czy syndykowi masy upadłości spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej przysługuje roszczenie wobec członków kasy o pokrycie straty bilansowej kasy wyłącznie na podstawie postanowień statutu, bez podjęcia, przed ogłoszeniem upadłości kasy, przez

-
- 8 Szerzej na temat różnic między rachunkowością jednostki postawionej w stan upadłości z możliwością zawarcia układu a w stan upadłości likwidacyjnej zob. Lucyna Poniatowska, „Zasady rachunkowości jednostek postawionych w stan upadłości likwidacyjnej”, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego*, nr 69 (2014): 119.
- 9 Skoczek, „Źródła obowiązku dopłat z tytułu dodatkowej odpowiedzialności członkowskiej”, 286; Rafał Adamus, „Zagadnienie odpowiedzialności za straty bilansowe członków spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej w upadłości”, w *Prawo prywatne w służbie społeczeństwu. Księga pamiątkowa poświęcona pamięci Profesora Adama Jedlińskiego*, 36; Rafał Adamus, „Czy syndyk spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej może dochodzić od jej członków uzupełnienia straty bilansowej?”, *Doradca Restrukturyzacyjny*, nr 3 (2018): 36–44; Mirosław Możdżeń i Joanna Juszczyk-Posiła, „Podwójna odpowiedzialność członków upadłych SKOK-ów. Obowiązki syndyka masy upadłości w zakresie dochodzenia roszczeń z tego tytułu”, *Doradca Restrukturyzacyjny*, nr 4 (2018): 31–37.
- 10 Mirosław Możdżeń, w *Prawo upadłościowe. Komentarz*, red. Aleksander Witosz (Warszawa: Wolters Kluwer, 2017), 1051–1052.

walne zgromadzenie uchwały w sprawie sposobu pokrycia straty zgodnie z przepisami prawa spółdzielczego.

Na powyższe pytanie Sąd Najwyższy, w dniu 12 grudnia 2019 roku udzielił w drodze uchwały¹¹ odpowiedzi przeczącej, stwierdzając, iż przepis art. 26 ust. 3 ustawy o SKOK nie ma odpowiednika ani w prawie spółdzielczym, ani w przepisach o bankowości spółdzielczej, nie powinien być zatem wykładany rozszerzająco, a wprowadzenie zapisu w statucie, który nie dookreśla trybu, warunków oraz terminu uruchomienia rozszerzonej odpowiedzialności członków kasy za jej straty, nie może być samodzielną podstawą roszczenia syndyka, bo pozwala jedynie na potencjalne obciążenie członków kasy stratami powstałymi w kasie¹².

Ponadto Sąd Najwyższy wskazał, iż za przyjętym stanowiskiem przemawia także wykładnia prokonstytucyjna, gdyż odmienne rozwiązanie różnicowałoby sytuację członków kas postawionych w stan upadłości i niepoddanych procedurze upadłościowej, skoro jedni z nich mieliby możliwość zaskarżenia uchwały walnego zgromadzenia do sądu, kwestionując zasadność zwiększenia swojej partycypacji w stratach kasy, a drudzy zostaliby pozbawieni takiej możliwości.

Prócz tego Sąd Najwyższy wskazał, że ewolucja rozwiązań ustawowych dotyczących kas silniej lokuje je w kategoriach podmiotów prowadzących

-
- 11 Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 12 grudnia 2019 roku o treści: Syndykowi masy upadłości spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej nie przysługuje roszczenie wobec członków kasy o pokrycie straty bilansowej kasy w oparciu o postanowienia statutu przyjęte na podstawie art. 26 ust. 3 ustawy z dnia 5 listopada 2009 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych (jedn. tekst: Dz.U. z 2018 r., poz. 2386 ze zm.), wprowadzające podwyższoną odpowiedzialność członków za straty powstałe w kasie do podwójnej wysokości wpłaconych udziałów, jeżeli przed ogłoszeniem upadłości kasy walne zgromadzenie (zebranie przedstawicieli) nie podjęło uchwały o pokryciu w ten sposób straty (art. 38 § 1 pkt 4 ustawy z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze, jedn. tekst: Dz. U. z 2018 r., poz. 1285 ze zm.); zob. komentarz aprobujący do orzeczenia: Jacek Skoczek, w *Rocznik orzecznictwa i piśmiennictwa z zakresu prawa spółdzielczego oraz prawa spółek handlowych*, t. 11, red. Krzysztof Pietrzykowski (Sopot: Wydawnictwo Spółdzielczego Instytutu Naukowego, 2021), 29–35.
- 12 Odmienne: Mateusz Palian, „W oczekiwaniu na uchwałę Sądu Najwyższego w sprawie podwyższonej odpowiedzialności członków spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych w upadłości”, *Doradca Restrukturyzacyjny*, nr 18 (2019).

zwykłą komercyjną działalność depozytowo-kredytową¹³, a członkami kas w zdecydowanej większości są jednocześnie konsumenci jej usług, którzy podlegają wzmożonej ochronie prawnej z punktu widzenia systemu prawa, co przemawia za zwiększeniem, a nie osłabieniem ich ochrony¹⁴.

Mając na uwadze powyższe, można stwierdzić, iż Sąd Najwyższy we wspomnianej uchwale umocnił uprawnienia członków, potwierdzając najwyższą władzę walnego zgromadzenia kasy poprzez wskazanie, iż jedynie ten organ może nakładać tak daleko idące zobowiązania finansowe na członków spółdzielczej kasy i nie ma możliwości zastąpienia jego uchwał decyzjami syndyków¹⁵.

Należy pamiętać, iż uchwała walnego zgromadzenia kasy o pokryciu straty z dodatkowej odpowiedzialności członkowskiej dokonuje zmiany zasad odpowiedzialności członków spółdzielni za jej zobowiązania; ich zgoda na dokonanie dopłat z tego tytułu jest podobna do instytucji podjęcia uchwały o dalszym trwaniu spółdzielni mimo jej niewypłacalności i wskazaniu środków umożliwiających wyjście jej ze stanu upadłości, zgodnie z przepisem art. 130 par. 3 prawa spółdzielczego (ustawa z dnia 16 września 1982 roku – Prawo spółdzielcze. Dz.U. 2021 poz. 648).

Warto przypomnieć, iż o ile w przypadku upadłości kasy ulegają rozwiązaniu jej organy zarządzające i nadzorcze (zgodnie z przepisem art. 433 pkt 1 w zw. z art. 441a ust. 4 ustawy – Prawo upadłościowe), o tyle rozwiązaniu nie ulega jej walne zgromadzenie, a do kasy w upadłości stosuje się nadal – w myśl przepisu art. 134 teże ustawy – przepisy ustawy – Prawo spółdzielcze¹⁶. Ponadto poprzez ugruntowanie przede wszystkim konsumenckiego charakteru członkostwa w kasie Sąd Najwyższy zapewnił członkom szeroką ochronę w przypadku ewentualnych przyszłych sporów.

Jednakże w wyniku powyższego orzeczenia powstało kolejne zagadnienie, polegające na uregulowaniu kwestii członków, którzy zapłacili syndykom z własnej woli lub w wyniku prawomocnego orzeczenia sądu.

-
- 13 Por. m.in. w wyrokach Trybunału Konstytucyjnego z dnia 31 lipca 2015 roku, sygn. K 41/12 oraz z dnia 18 lutego 2014 roku, sygn. U 2/12.
 - 14 Por. m.in. w uzasadnieniu uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 9 maja 2017 roku, sygn. III CZP 69/16.
 - 15 Na temat zastąpienia uchwały najwyższego organu spółdzielni zob. Adam Jedliński, „Zastąpienie uchwały walnego zgromadzenia w procesie łączenia się spółdzielni”, *Pieniądze i Więź*, nr 4 (2004): 123–128.
 - 16 Organ ten może podejmować decyzje w sprawach niemajątkowych, jako ich przykład wskazuje się decyzje w sprawach ze stosunku członkostwa. Szerzej zob. Katarzyna Kryła-Cudna, w *Prawo spółdzielcze i mieszkaniowe. Komentarz* (Warszawa: C.H. Beck, 2018), 376; Mirosław Gersdorf, w Mirosław Gersdorf i Jerzy Ignatowicz, *Prawo spółdzielcze. Komentarz* (Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1985), 210–211.

Prokuratura Krajowa wystosowała skargę nadzwyczajną w stosunku do spraw zakończonych orzeczeniem zasądającym od członka zapłatę. Sąd Najwyższy jednak oddalił tą skargę, uzasadniając to faktem, że ze względu na stopień skomplikowania problemu prawnego nie można mówić o tym, iż sąd zasądający na korzyść syndyka w sposób rażąco naruszył prawo.

II.

Kolejnym niezwykle istotnym zagadnieniem członkowskim, którego niewłaściwe stosowanie w praktyce przez syndyków mas upadłości kas doprowadziło do wydania uchwały przez Sąd Najwyższy, jest kwestia obowiązku pokrycia zadeklarowanego udziału przez członka spółdzielczej kasy oraz konsekwencje niewywiązania się z niego.

Syndycy masy upadłości niektórych kas postanowili dochodzić od członków oraz byłych członków SKOK-ów znajdujących się w upadłości różnicy pomiędzy udziałem zadeklarowanym a udziałem uiszczonym. Jako podstawę prawną takiego roszczenia przyjęto przepis art. 135 ustawy – Prawo spółdzielcze, zgodnie z treścią którego na żądanie syndyka członkowie spółdzielni znajdującej się w upadłości niezwłocznie uiszczają niewpłaconą jeszcze część udziału.

Syndycy twierdzili, iż przepis ten niejako znosi wszelkie wcześniejsze terminy przedawnienia roszczenia spółdzielni w stosunku do jej członka o zapłatę udziałów, ignorując przy tym cel, dla którego przepis ów został wprowadzony, oraz specyfikę różnych spółdzielni, w których okres na wniesienie udziału wynosi nawet kilka lat, jak np. w przypadku spółdzielni rolnych. Celem niniejszego przepisu była właśnie możliwość skrócenia terminu na wniesienie wkładu w przypadku ogłoszenia upadłości spółdzielni i niezwłoczną ich wymagalność w celu zasilenia masy upadłości spółdzielni¹⁷.

Jak w poprzednim zagadnieniu, również w omawianym przypadku w wyniku powództw syndyków doszło do wielu sporów sądowych z członkami kas. Podobnie też uchwała Sądu Najwyższego została wydana w odpowiedzi na zapytanie prawne jednego z orzekających w sprawie roszczeń sądów¹⁸.

Sąd Najwyższy słusznie wskazał, iż roszczenie spółdzielczej kasy o spełnienie przez byłych członków świadczenia pieniężnego z tytułu ich

17 Na temat przedawnienia roszczenia o pokrycie udziałów zob: Joanna Mędrzecka, „Upadłość spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej a przedawnienie roszczeń o pokrycie udziału w kasie”, *Pieniądze i Więź*, nr 1 (2021): 33–38.

18 Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 7 kwietnia 2022 roku, sygn. III CZP 63/22 o treści:

1. W stosunku do byłego członka spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej syndyk kasy nie może domagać się wyrównania różnicy między wkładem zadeklarowanym a wkładem wpłaconym.

uczestnictwa w stratach bilansowych staje się wymagalne z chwilą wezwania ich do spełnienia tego świadczenia.

W razie ogłoszenia upadłości kasy oszczędnościowo-kredytowej wezwania do spełnienia świadczenia, o którym mowa, dokonuje syndyk, o ile przed ogłoszeniem upadłości walne zgromadzenie kasy podjęło uchwałę o pokryciu straty z uwzględnieniem świadczeń ze strony członków lub byłych członków kasy. Dopiero i wyłącznie na skutek podjęcia takiej uchwały dochodzi do konkretyzacji obowiązku uczestnictwa w stratach kasy przez członków lub byłych członków kasy.

Jest to kolejny wyrok, w którym Sąd Najwyższy potwierdził wcześniejszą tezę zawartą w orzeczeniu III CZP 42/19, iż w przypadku sposobu pokrycia straty bilansowej kasy obowiązuje zasada, iż nic o nas bez nas i jedynym organem władnym do podjęcia decyzji o nadzwyczajnych sposobach pokrywania straty jest walne zgromadzenie członków spółdzielczej kasy.

Drugie pytanie, jakie zostało zadane Sądowi Najwyższemu w omawianym postępowaniu, dotyczyło terminu przedawnienia roszczenia o zapłatę zadeklarowanego udziału.

Sąd na pytanie o to, czy roszczenie spółdzielczej kasy lub jej syndyka skierowane do członka lub byłego członka jest roszczeniem związanym z działalnością gospodarczą i czy członkowi spółdzielni przysługuje ochrona konsumencka wyrażona krótszym, trzyletnim, terminem przedawnienia, odpowiedział twierdząco, tym samym po raz kolejny ugruntowując konsumencki charakter członkostwa w spółdzielczej kasie.

-
2. Byli członkowie spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej uczestniczą w stratach bilansowych kasy na zasadach określonych w stosownej uchwale walnego zgromadzenia.
 3. Roszczenie spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej o spełnienie przez byłych członków świadczenia pieniężnego z tytułu ich uczestnictwa w stratach bilansowych staje się wymagalne z chwilą wezwania ich do spełnienia tego świadczenia. W razie ogłoszenia upadłości kasy oszczędnościowo-kredytowej wezwania do spełnienia świadczenia, o którym mowa, dokonuje syndyk, o ile przed ogłoszeniem upadłości walne zgromadzenie kasy podjęło uchwałę o pokryciu straty z uwzględnieniem świadczeń ze strony członków lub byłych członków kasy. Na skutek podjęcia takiej uchwały dochodzi do konkretyzacji obowiązku uczestnictwa w stratach kasy przez członków lub byłych członków kasy.
 4. Roszczenie spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej lub jej syndyka z tytułu uczestnictwa członków kasy lub byłych członków kasy w pokrywaniu strat bilansowych jest roszczeniem związanym z prowadzeniem działalności gospodarczej. W odniesieniu do tego typu roszczeń członkowie lub byli członkowie kasy co do zasady mają status konsumenta.

Dodatkowym zagadnieniem, wartym wspomnienia, a poruszonym podczas rozpatrywania przez Sąd Najwyższy niniejszej sprawy, było to, czy były członek spółdzielni partycypujący w pokryciu jej strat jest zobligowany do wniesienia zadeklarowanego wkładu członkowskiego oraz czy w wypadku jego odmowy powstaje po stronie spółdzielni roszczenie o zapłatę.

Sąd Najwyższy w omawianej sprawie wskazał na prymat regulacji statutowych nad ustawowymi, które w przypadku przedmiotowej kasy wprowadzały dalej idące konsekwencje – a mianowicie wykreślenie z grona członków spółdzielczej kasy osoby odmawiającej pokrycia we wskazanym terminie zadeklarowanego udziału.

Można to potraktować jako kolejne wskazanie przez Sąd Najwyższy na wagę aktów wewnętrznych spółdzielni, gdzie materii statutowej pozostawiono możliwość ustalenia dalej idących konsekwencji dla członków niż te przewidziane w ustawie.

III.

Najnowszym wyrokiem, który zapadł dokładnie miesiąc przed powstaniem niniejszego tekstu – 4 października 2022 roku, Sąd Najwyższy podjął kolejną uchwałę w odpowiedzi na pytanie prawne dotyczące problematyki spółdzielczych kas oszczędnościowo–kredytowych. Tym razem jednak związaną z członkostwem kas w Kasie Krajowej.

Krajowa Spółdzielcza Kasa Oszczędnościowo–Kredytowa jest spółdzielnią II stopnia, zrzeszającą obligatoryjnie i przez cały okres ich istnienia wszystkie działające na terenie Rzeczypospolitej Polskiej kasy, a jej głównym zadaniem jest udzielanie SKOK-om wsparcia ze środków funduszu stabilizacyjnego¹⁹, tworzonego z nadwyżki bilansowej Kasy Krajowej i wkładów członkowskich wnoszonych przez spółdzielcze kasy²⁰.

19 Na temat roli funduszu stabilizacyjnego zob.: Marian Żukowski, Helena Żukowska, „Fundusz stabilizacyjny Krajowej Spółdzielczej Kasy Oszczędnościowo–Kredytowej”, w *Prawne i ekonomiczne determinanty rozwoju spółdzielczych kas oszczędnościowo–kredytowych w Polsce*, red. Janusz Ossowski (Sopot: Wydawnictwo Spółdzielczego Instytutu Naukowego, 2010), 105–112.

20 O członkostwie w Kasie Krajowej na tle ustawy z 1995 roku zob.: Krzysztof Pietrzykowski, w Adam Jedliński i Krzysztof Pietrzykowski, *Komentarz do ustawy o spółdzielczych kasach oszczędnościowo–kredytowych* (Gdańsk: Info-Trade, 1998), 90–91; na tle obowiązującej ustawy: Andrzej Herbet, w Andrzej Herbet, Szymon Pawłowski i Piotr Zakrzewski, *Spółdzielcze kasy oszczędnościowo–kredytowe. Komentarz* (Warszawa: C.H. Beck, 2014), 276–277.

Zgodnie z przepisem art. 58 ustawy o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych²¹ wkłady te podlegają zwrotowi jedynie w razie ustania członkostwa SKOK w Kasie Krajowej²².

Syndycy masy upadłości kas usiłowali dochodzić od Kasy Krajowej zwrotu wkładów, twierdząc, że ogłoszenie upadłości SKOK-u jest równoznaczne w swoich skutkach z ustaniem członkostwa, gdyż czyni je bezprzedmiotowym.

W sprawie tej wskazywano na konflikt dwóch wartości – działania syndyka na rzecz zwiększenia środków masy upadłości i w konsekwencji jak największego zaspokojenia wierzycieli²³ oraz funkcji stabilizacyjnej Kasy Krajowej²⁴, której celem jest unikanie sytuacji niewypłacalności, a w konsekwencji upadłości którejkolwiek z kas.

Sąd Najwyższy uznał, że skoro ogłoszenie upadłości nie stanowi wygaśnięcia osobowości prawnej SKOK oraz że skoro zachowuje ona członkostwo w Kasie Krajowej (i realizuje je poprzez np. uczestniczenie w jej walnym zgromadzeniu) aż do zakończenia postępowania upadłościowego, to ogłoszenie upadłości nie jest przesłanką zwrotu wkładów w świetle przepisu art. 58 ustawy o SKOK.

Powyższą uchwałą Sąd Najwyższy ustanowił prymat publicznoprawnej funkcji stabilizacyjnej²⁵ nad koniecznością zaspokojenia wierzycieli, gdyż

-
- 21 Herbet, w Andrzej Herbet, Szymon Pawłowski i Piotr Zakrzewski, *Spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe. Komentarz*, 344–346.
 - 22 O zwrocie wkładów na tle ustawy z 1995 roku zob.: Adam Jedliński, *Krajowa Spółdzielcza Kasa Oszczędnościowo-Kredytowa. Zagadnienia konstrukcji prawnej* (Sopot: Wydawnictwo Spółdzielczego Instytutu Naukowego, 2001) oraz Adam Jedliński, „Zagadnienia cywilnoprawne powstałe w związku z unormowaniem upadłości spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej”, *Studia Bałtyckie. Administracja*, t. 3 (2001): 21–37.
 - 23 Na temat zasady prymatu interesów wierzycieli zob. Rafał Adamus, *Prawo upadłościowe. Komentarz*, Warszawa: C.H. Beck, 2016), 17 i nast.; Piotr Zimmerman, *Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz* (Warszawa: C.H. Beck, 2016), 5–6; Stanisław Gurgul, *Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz* (Warszawa: C.H. Beck, 2016), 11.
 - 24 Zob.: Joanna Kruczalak-Jankowska, „Ewolucja regulacji prawnych restrukturyzacji i upadłości spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej”, w *Prawo prywatne w służbie społeczeństwu. Księga poświęcona pamięci Profesora Adama Jedlińskiego*, 165–167.
 - 25 Szerzej na temat funkcji stabilizacyjnej Kasy Krajowej (na gruncie przepisów ustawy o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych

celem sieci bezpieczeństwa finansowego, której część stanowi Kasa Krajowa, jest przede wszystkim zapobieganie upadłości.

Powyższe wiąże się z faktem, iż dużo większa jest możliwość osiągnięcia celów za pomocą ograniczonych środków na etapie zapobiegania i stabilizacji niż już po ogłoszeniu upadłości.

Na prawidłowość takiej interpretacji wskazuje też konstrukcja samego przepisu art. 58 ustawy o SKOK, który mówi o dokonywaniu zwrotów jedynie z wolnych środków funduszu stabilizacyjnego, nie obciążając zwrotami środków zaangażowanych w pomoc stabilizacyjną.

Bibliografia:

- Adamus, Rafał. „Czy syndyk spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej może dochodzić od jej członków uzupełnienia straty bilansowej?”. *Doradca Restrukturyzacyjny*, nr 3 (2018): 36–44.
- Adamus, Rafał. *Prawo upadłościowe. Komentarz*. Warszawa: C.H. Beck, 2016.
- Adamus, Rafał. „Zagadnienie odpowiedzialności za straty bilansowe członków spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej w upadłości”. W *Prawo prywatne w służbie społeczeństwu. Księga pamiątkowa poświęcona pamięci Profesora Adama Jedlińskiego*, red. Piotr Zakrzewski i Dominik Bierecki, 36. Sopot: Wydawnictwo Spółdzielczego Instytutu Naukowego, 2019.
- Bierecki, Dominik. „Ustalenie liczby udziałów w spółdzielni rolników (spółdzielni energetycznej)”. *Pieniądze i Więź*, nr 3 (2020): 71.
- Cioch, Henryk. *Zarys prawa spółdzielczego*. Warszawa: Wolters Kluwer, 2007.
- Gersdorf, Mirosław. W Mirosław Gersdorf i Jerzy Ignatowicz, *Prawo spółdzielcze. Komentarz*, 210–211. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1985.
- Gurgul, Stanisław. *Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*. Warszawa: C.H. Beck 2016.
- Herbet, Andrzej. W Andrzej Herbert, Szymon Pawłowski i Piotr Zakrzewski, *Spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe. Komentarz*, 276–277. Warszawa: C.H. Beck, 2014.
- Jedliński, Adam. *Krajowa Spółdzielcza Kasa Oszczędnościowo-Kredytowa. Zagadnienia konstrukcji prawnej*. Sopot: Wydawnictwo Spółdzielczego Instytutu Naukowego, 2001.
- Jedliński, Adam. „Zagadnienia cywilnoprawne powstałe w związku z unormowaniem upadłości spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej”. *Studia Bałtyckie. Administracja*, t. 3 (2001): 21–37.

z 1995 r.) zob. Jedliński, *Krajowa Spółdzielcza Kasa Oszczędnościowo-Kredytowa. Zagadnienia konstrukcji prawnej*, 98–111.

- Jedliński, Adam. „Zastąpienie uchwały walnego zgromadzenia w procesie łączenia się spółdzielni”. *Pieniądze i Więź*, nr 4 (2004): 123–128.
- Kruczalak-Jankowska, Joanna. „Ewolucja regulacji prawnych restrukturyzacji i upadłości spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej”. W *Prawo prywatne w służbie społeczeństwu. Księga poświęcona pamięci Profesora Adama Jedlińskiego*, red. Piotr Zakrzewski i Dominik Bierecki, 165–167. Sopot: Wydawnictwo Spółdzielczego Instytutu Naukowego, 2019.
- Kryła-Cudna, Katarzyna. W *Prawo spółdzielcze i mieszkaniowe. Komentarz*, 376. Warszawa: C.H. Beck, 2018.
- Mędrzecka, Joanna. „Upadłość spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej a przedawnienie roszczeń o pokrycie udziału w kasie”. *Pieniądze i Więź*, nr 1 (2021): 33–38.
- Mozdzeń, Mirosław i Joanna Juszczyk-Posiła. „Podwójna odpowiedzialność członków upadłych SKOK-ów. Obowiązki syndyka masy upadłości w zakresie dochodzenia roszczeń z tego tytułu”. *Doradca Restrukturyzacyjny*, nr 4 (2018): 31–37.
- Mozdzeń, Mirosław. W *Prawo upadłościowe. Komentarz*, red. Aleksander Witosz, 1051–1052. Warszawa: Wolters Kluwer, 2017.
- Palian, Mateusz. „W oczekiwaniu na uchwałę Sądu Najwyższego w sprawie podwyższonej odpowiedzialności członków spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych w upadłości”. *Doradca Restrukturyzacyjny*, nr 18 (2019).
- Pietrzykowski, Krzysztof. W Adam Jedliński i Krzysztof Pietrzykowski, *Komentarz do ustawy o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych*, 90–91. Gdańsk: Info-Trade, 1998.
- Poniatowska, Lucyna. „Zasady rachunkowości jednostek postawionych w stan upadłości likwidacyjnej”. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego*, nr 69 (2014): 119.
- Skoczek, Jacek. W *Rocznik orzecznictwa i piśmiennictwa z zakresu prawa spółdzielczego oraz prawa spółek handlowych*, t. 11, red. Krzysztof Pietrzykowski, 29–35. Sopot: Wydawnictwo Spółdzielczego Instytutu Naukowego, 2021.
- Skoczek, Jacek. „Źródła obowiązku dopłat z tytułu dodatkowej odpowiedzialności członkowskiej”. W *Prawo prywatne w służbie społeczeństwu. Księga pamiątkowa poświęcona pamięci Profesora Adama Jedlińskiego*, red. Piotr Zakrzewski i Dominik Bierecki, 279 i nast. Sopot: Wydawnictwo Spółdzielczego Instytutu Naukowego, 2019.
- Wróblewski, Stanisław. *Ustawa o spółdzielniach z dnia 29 października 1920. Dz. Ust. n. 111, poz. 733 wraz z rozporządzeniami wykonawczymi*. Kraków: Księgarnia Leona Frommera, 1921 (reprint Warszawa 2020).
- Zakrzewski, Piotr. *Odpowiedzialność członków za zobowiązania spółdzielni w upadłości (z uwzględnieniem spółdzielczych kas*

oszczędnościowo-kredytowych) – zagadnienia wybrane. Warszawa: Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, 2020.

Zakrzewski, Piotr. „Pojęcie udziału w polskim i obcym prawie spółdzielczym”. *Studia Prawnicze*, nr 2 (2006).

Zakrzewski, Piotr. W Andrzej Herbet, Szymon Pawłowski i Piotr Zakrzewski, *Spółdzielcze kasy oszczędnościowo kredytowe. Komentarz*, 214 i nast. Warszawa: C.H. Beck, 2014.

Zimmerman, Piotr. *Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*. Warszawa: C.H. Beck, 2016.

Żukowski, Marian i Helena Żukowska. „Fundusz stabilizacyjny Krajowej Spółdzielczej Kasy Oszczędnościowo-Kredytowej”. W *Prawne i ekonomiczne determinanty rozwoju spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych w Polsce*, red. J. Ossowski, 105–112. Sopot: Wydawnictwo Spółdzielczego Instytutu Naukowego, 2010.

This article is published under a Creative Commons Attribution 4.0 International license.

For guidelines on the permitted uses refer to

<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/legalcode>